

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

УДК 343.982

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2023.21>**В. С. Бондар***orcid.org/0000-0003-1552-4555**кандидат юридичних наук, доцент,**декан факультету підготовки фахівців для підрозділів поліції
Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка**Донецького державного університету внутрішніх справ*

ТАКТИЧНА ОПЕРАЦІЯ ЯК КРИМІНАЛІСТИЧНА КАТЕГОРІЯ: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ЗАСТОСУВАННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ ЗЛОЧИННИМИ СПІЛЬНОТАМИ

Постановка проблеми. Протидія збройній агресії РФ проти України передбачає постійний процес адаптації кримінально-правових, кримінальних процесуальних, криміналістичних та оперативно-розшукових засобів до умов і викликів воєнного часу.

Злочини, вчинювані організованими злочинними об'єднаннями становлять сьогодні суттєву небезпеку для суспільства, а в умовах воєнної агресії і незахищеності кордонів України колабораційна діяльність, тероризм, державна зрада, екстремізм, сепаратизм набувають організованих форм, зумовлюють трансформацію організованої злочинності.

Кримінальне правопорушення – є поняттям кримінально-правовим і від чіткого усвідомлення його ознак залежить дієвість механізму засобів, методологічним орієнтиром яких виступають інші позначені науки кримінально-правового циклу. Законодавство в частині відповідальності за злочини, вчинювані організованими злочинними об'єднаннями зазнало суттєвих оновлень, зумовлених ухваленням Закону України від 4 червня 2020 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою». Результатом прийняття цього Закону, як зазначив О.О. Дудоров, стало не лише істотне редагування наявної ст. 255 КК, а й поява трьох нових кримінально-правових заборон (статті 255-1, 255-2, 255-3 КК), наводячи далі позицію А.А. Вознюка, який вважає їх «складними для застосування, частково неоднозначними і дискусійними», «проблематичність розмежування злочинної організації та злочинної спільноти як суміжних форм співучасті *de lege lata* і безпідставність виокремлення злочинної спільноти як самостійної форми організованого злочинного об'єднання *de lege ferenda* [7, с. 63].

Додамо сюди й інший комплекс факторів, які обумовлюють складність протидії таким злочинам:

- знаходженням більшості підозрюваних на тимчасово окупованій території України;
- неможливість в окремих випадках з технічних причин проводити негласні слідчі (розшукові) дії;
- специфіка діяльності органів правопорядку в таких умовах;
- використання незаконного впливу на службових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських та політичних діячів шляхом підкупу, шантажу, погроз;
- розподіл ролей та розмежування функцій, побудова ієрархії з відокремленням рядових членів організації від її керівників, структурування підрозділів та відокремлення їх одне від одного;
- використання найновітнішого обладнання для здійснення комунікацій, проведення фінансових операцій, транспортування, розповсюдження, розширення ринків збуту, уникнення контролю з боку держави та легалізації коштів і майна, одержаного злочинним шляхом;
- безперервність кримінально-протиправної діяльності, вжиття заходів до зміцнення організаційних засад діяльності та забезпечення безпеки злочинної спільноти;
- вироблення психологічного зв'язку членів організації через комплекс обрядів посвячення, впровадження злочинних традицій, правил поведінки в спільноті.

Дослідження слідчої та судової практики у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені злочинними спільнотами та іншими формами організованої злочинності дозволяє відзначити окремі приклади успішної та вмілої роботи працівників органів правопорядку, зокрема оперативних підрозділів Департаменту стратегічних розслідувань та слідчих підрозді-

лів Національної поліції України щодо протидії організованим групам, злочинним організаціям, «злочинним в законі» та іншим кримінальним авторитетам. В той самий час нерідкими є випадки професійних недоліків та помилок у розслідуванні таких кримінальних правопорушень, виявленні всіх співучасників, довірених осіб, які виконуються накази і розпорядження осіб, які здійснюють злочинний вплив, зокрема долають будь-який спротив правилам поведінки, встановленим «положенцем» чи «смотрящим» та доказуванні їх вини. Причинами не завжди професійної роботи слідчих у кримінальних провадженнях виступають нераціональна організація досудового розслідування, й тактично грамотне проведення окремих слідчих (розшукових) дій, а також недостатній рівень науково-методичного забезпечення.

Через це поки в боргу перед спеціалістами-практиками криміналістична наука, покликана забезпечити слідчу діяльність сучасним методичним інструментарієм щодо досудового розслідування злочинів, передбачених ст.ст. 255, 255-1, 255-2, 255-3 КК України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики тактичних операцій присвятили свої наукові розвідки представники кримінального права та криміналістики: А.А. Вознюк [4; 5, с. 21-31], А.Ф. Волобуєв, В.А. Журавель [8], А.В. Іщенко, О.О. Дудоров [5, с. 21-31; 6, с. 152-167; 7, с. 70-76], О.О. Кваша, В.О. Коновалова, В.К. Лисиченко, Г.А. Матусовський, Р.О. Мовчан, Р.Л. Степанюк, М.А. Погорецький, О.В. Пчеліна [11, с. 290-294], В.М. Шевчук [13, с. 437-444; 14, с. 27-44; 15, с. 66-72], В.Ю. Шепітько, Р.М. Шехавцов, Б.В. Щур, М.І. Хаврюнюк та ін [2, с. 461-466; 9, с. 200-207; 10, с. 189-192].

Кримінально-протиправна діяльність злочинного лідерства становить самостійний предмет криміналістичних досліджень. Науковцями сформульовані слушні рекомендації щодо формування тактичних операцій під час розслідування злочинів, учинених у даній та суміжних формах співучасті. Так, В.М. Варцаба (2004 р.) зазначає, що найбільш важливими тактичними операціями, які мають специфічний характер під час розслідування злочинів, що вчиняються організованими групами (незалежно від видової спрямованості злочину), є такі: «Організований характер злочину»; «Склад і структура організованої групи»; «Взаємодія організованої групи з іншими злочинними формуваннями»; «Причетність організованої групи до злочинів». В.Ю. Шепітьком також здійснено типізацію тактичних операцій під час розслідування злочинів організованих груп і злочинних організацій. На його переконання, особливого значення

в цьому плані набувають такі тактичні операції: «Установлення поширеності злочинної групи»; «Виявлення зв'язків організованої групи»; «Затримання злочинної групи на місці злочину»; «Нейтралізація протидії розслідуванню злочину»; «Виявлення найслабкішої ланки в групі»; «Стратегічна розвідка»; «Створення й використання юридичних осіб»; «Підтримання в злочинному співтоваристві режиму напруженості»; «Використання суперечностей між учасниками злочинної групи» [13, с. 437-444]. Водночас, попри визначений науковий доробок, особливості проведення тактичних операцій під час досудового розслідування злочинів, учинених злочинними спільнотами залишаються висвітленими не повною мірою або належать до дискусійних.

Постановка завдання. Метою статті є виокремлення ознак тактичної операції як науково обґрунтованого результату, придатного для формування концептуальних засад застосування тактичних операцій під час досудового розслідування злочинів, учинених злочинними спільнотами.

Виклад основного матеріалу. Новацією згаданого Закону України від 4 червня 2020 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» є встановлення кримінальної заборони за створення злочинної спільноти та керівництво нею. Злочинна спільнота, як своєрідна «кримінальна надорганізація» – це об'єднання двох чи більше злочинних організацій (ч. 4 ст. 255 КК). Для доведення наявності злочинної спільноти суб'єктам, які здійснюють кримінальну процесуальну функцію досудового розслідування необхідно встановити кримінально-правові ознаки двох чи більше злочинних організацій (кожної окремо взятої), а потім додаткову ознаку – факт їхнього об'єднання. Про об'єднання можуть свідчити: 1) встановлення єдиного керівництва злочинної спільноти, яке здійснює як одна, так і декілька осіб; 2) спільне планування або безпосереднє вчинення злочинів учасниками злочинних організацій, що входять до злочинної спільноти. Для доказування об'єднання злочинних організацій слід встановити його спосіб, причини, обставини [6, с. 152-167].

Зрозуміло, що для ефективного досудового розслідування злочинів, вчинених злочинною спільнотою навіть грамотне, але ізольоване застосування будь-яких слідчих, оперативно-розшукових, судово-експертних та техніко-криміналістичних засобів, методів та прийомів не буде достатнім.

В науковій літературі до числа криміналістичних категорій прийнято відносити поняття тактичної операції, котра визначається як система різного роду взаємопов'язаних прийомів, слід-

чих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, об'єднаних єдиним задумом та керівництвом, що проводяться для вирішення таких завдань, які не можуть бути вирішені окремими або навіть декількома, але не погодженими слідчими (розшуковими) діями чи оперативно-розшуковими заходами. Тактична операція справедливо вважається засобом вирішення складних завдань досудового провадження, пов'язаних з багатоепізодністю та організованістю [9, с. 200-207].

Не ставлячи за мету подання детального огляду джерел, присвячених проблемі тактичних операцій, зауважимо лише, що єдиною ознакою, якою характеризується розглядуване поняття є системний, комплексний характер дій (заходів). Однак коло інших суттєвих ознак системи дій, що розглядається, визначається в юридичній літературі неоднозначно.

Як слушно наголошує В.А. Журавель, засновники концепції тактичної операції виходили з того, що вона є:

1) сукупністю тактичних засобів реалізації методів розслідування;

2) засобом реалізації взаємодії слідчого з органами дізнання, державними установами й організаціями, окремими громадянами, необхідність у чому виникає при вирішенні завдань розслідування;

3) організаційним і тактичним засобом ліквідації протидії з боку правопорушника;

4) засобом алгоритмізації процесу розслідування злочинів;

5) засобом реалізації тактичних прийомів, що вимагають сукупності дій слідчого та представників інших органів [8].

Виходячи з цього, на нашу думку, зміст поняття «тактична операція» має складатись, як уявляється з наступних елементів:

1) алгоритмічне поєднання різних за своїм характером слідчих (розшукових) дій в ході розслідування конкретного кримінального провадження;

2) алгоритмічне поєднання, але однойменних слідчих (розшукових) дій, направлених на вирішення конкретної задачі в конкретному розслідуванні;

3) поєднання з різнойменними та однойменними слідчими (розшуковими) діями оперативних, організаційно-тактичних заходів, слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, а також це поєднання з використанням тактичних прийомів в окремо взятій слідчій (розшуковій) дії.

Наприклад, розробка та проведення такої тактичної операції, як «затримання на гарячому». Відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 131 КПК України затримання підозрюваного є заходом забезпечення

кримінального провадження та процесуального примусу, який застосовується до особи з моменту її фактичного затримання. Проведення пов'язаних з цим слідчих (розшукових) дій – обшук особи, житла, транспортного засобу, огляд, освідування – дозволяє отримувати вагомні докази про зміст кримінально-протиправної діяльності. В той самий час затримання по злочинах названої категорії, як правило, пов'язано з тактичним ризиком – можливістю знешкодження затриманим наркотичних засобів, різних носіїв інформації тощо. Найбільш ефективним з точки зору перспектив досудового розслідування є затримання в момент вчинення тих дій, у причетності яких вони запідозрені (виготовлення, збут, транспортування тощо). Цьому сприяє організація проведення комплексу негласних слідчих (розшукових) дій:

- зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (контроль за телефонними розмовами, SMS-повідомленнями, MMS-повідомленнями), за номером телефону, яким користується певний абонент – особа, яка, в тому числі із застосуванням свого абонентського номеру, здійснюючи телефонні дзвінки на абонентські номери певних осіб, підтримує тісні зв'язки в кримінальному середовищі, завдяки своєму авторитету серед вказаної категорії осіб, має вплив на раніше судимих осіб, здійснює злочинний вплив з метою координації кримінально-протиправної діяльності інших осіб, з метою застосування такого впливу, всупереч встановленому у суспільстві порядку вирішення цивільно-правових спорів;

- установа місцезнаходження радіоелектронного засобу – мобільного терміналу з певним номером телефону в мережі оператора зв'язку;

- аудіо-, відеоконтроль розмов, інших звуків, рухів, дій, пов'язаних з його діяльністю або місцем перебування певної особи;

- візуальне спостереження для отримання відомостей про поведінку певної особи або тих, з ким вона контактує в публічно доступних місцях, з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження;

- аудіо-, відеоконтроль місця, – під'їзду житлового будинку, поштового відділення тощо, що полягає у здійсненні прихованої фіксації відомостей за допомогою –аудіо, відеозапису всередині публічно доступних місць, без відома її власника, володільця або присутніх у цьому місці осіб;

- обстеження публічно недоступних місць з метою виявлення і фіксації слідів вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, вчиненого відповідно до розподілених ролей і функцій певними особами, які діяли у складі злочинної

спільноти, а також виявлення речей і документів, що мають значення для їх досудового розслідування та виявлення і вилучення зразків для дослідження під час досудового розслідування;

- негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (пігулок, речовин рослинного походження, насіння, порошкоподібних речовин, що містять наркотичні засоби і т.і.);

- допит споживачів наркотичних засобів, за необхідності проведення слідчого експерименту у формі перевірки показань на місці;

- огляд (виїмка, затримання) кореспонденції;

- проведення контролю за вчиненням злочину у вигляді: 1) контрольованої поставки, з метою: а) документування кримінально-протиправної діяльності та виявлення всіх осіб, причетних до вчинення злочину; б) виявлення, арешт та конфіскація, за результатами контрольованої поставки, товарів, предметів та речовин, заборонених до обігу; в) виявлення джерел фінансування незаконних операцій з товарами, предметами та речовинами, забороненими для обігу, та подальших шляхів «відмивання» отриманих кримінальних доходів; г) виявлення каналів постачання та осіб з числа представників влади, правоохоронних органів, причетних до незаконної поставки; 2) оперативної закупки, для одержання доказів спрямованості умислу та мети під час документування фактів збуту наркотичних, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, сильнодіючих чи отруйних речовин, зброї та боєприпасів, спеціальних технічних засобів; 3) спеціального експерименту, зокрема у формі імітування обстановки злочину, завданнями якого є: а) акцентуація уваги організованих груп, злочинних організацій, злочинних спільнот, які «конкурують»; б) встановлення контактів з контрольованою особою; в) запобігання настанню невідворотних наслідків вчинення злочинів; г) виявлення конкретних осіб, які обґрунтовано підозрюються у кримінально-протиправній діяльності; г) виявлення кримінальної активності членів злочинних спільнот, які планують вчинення злочинів (наприклад, розробляють алгоритми злочинних дій, які полягають у наступному: а) встановлення осіб з матеріальним достатком, для подальшого заволодіння їх грошовими коштами, які в подальшому розподіляються між учасниками злочинної спільноти на «воровський обшак», який зберігається суб'єктом підвищеного злочинного впливу з метою забезпечення, існування та функціонування усіх ланок криміногенного суспільства на території певних адміністративних територіальних одиниць; б) вирішення конфліктів та спірних ситуацій, які виникають між громадя-

нами на підконтрольній суб'єктам злочинного впливу (так званих «смотрящих або старшого за районом» або інших довірених осіб) території (виступають в ролі третейського судді) за зверненням осіб; в) розподіл коштів між учасниками спільноти залежно від виконуваної ними ролі та функцій кожного; г) підтримка в місцях позбавлення волі засуджених (арештованих) у вигляді «гріву»; д) встановлення централізованого підпорядкування учасників злочину, єдиних для всіх правил поведінки, планування кримінально-протиправної діяльності та чіткового розподілу ролей), із використанням спеціальних імітаційних засобів (спеціальних підприємств, установ, організацій, маскування тощо).

Варто погодитися з В.М. Тертишником, який з цього приводу зазначив: «Імітація злочину часто охоплює комплекс об'єднаних єдиним задумом і метою як негласних слідчих дій, так і оперативно-розшукових заходів та конспіративних комбінацій, здійснюваних у різних умовах простору й часу. Імітування обстановки злочину можна розглядати як комплекс слідчих і оперативних заходів, які часто здійснюються різними методами пізнання, у різному часі і просторі, а отже, не можуть бути втиснуті в рамки окремої самостійної слідчої дії» [12, с. 631];

- проведення обшуку особи після застосування відносно підозрюваного затримання як запобіжного заходу;

- обшук житла з метою відшукування предметів, які використовувались у кримінально-протиправній діяльності або пов'язаних із нею: листків з чорновими записами, банківських карток, переліків банківських рахунків, відкритих у певних банківських установах відносно певних осіб, у тому числі карткових рахунків за реквізитами банківських карток, сім-карток, мобільних телефонів, грошових коштів, транспортних засобів тощо;

- накладення арешту на майно, яке було вилучене під час обшуку;

- освідування затриманих;

- проведення допитів;

- проведення судових експертиз (відео-, звукозапису, семантико-текстуальної експертизи та ін.);

- огляд речових доказів, отриманих під час проведення слідчих (розшукових) дій;

- допити оперативних співробітників;

- встановлення та допит свідків, у тому числі затриманих споживачів за обставинами придбання наркотичних засобів;

- проведення в необхідних випадках впізнання, одночасних допитів двох та більше раніше допитаних осіб;

- проведення слідчого експерименту у формі перевірки показань на місці осіб з числа підо-

зруваних, свідків щодо уточнення їх показань про обставини події, що розслідується

Таким чином, тактична операція – це система об'єднаних єдиним тактичним задумом, здійснюваних на підставі єдиного плану слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій, кримінальних процесуальних, інформаційних, організаційно-технічних та інших заходів забезпечення її проведення з метою вирішення конкретного завдання досудового розслідування з метою прийняття відповідних процесуальних рішень.

Домінантою, яка визначає ефективність застосування підготовленої тактичної операції завжди є слідча ситуація, правильна її оцінка слідчим (детективом).

Тактичні операції вирішують, як правило, наступні завдання: пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена ст.ст. 255, 255-1, 255-2, 255-3 КК України, затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення та вирішення питання про притягнення до кримінальної відповідальності «злочинців у законі» (і прирівняних до них суб'єктів злочинного впливу), а також учасників злочинних спільнот та осіб, причетних до створення та функціонування злочинних спільнот; виявлення предмета посягання, який приховується; доказування вчинення кримінального правопорушення злочинною спільнотою (доведення кримінально-правової ознаки кожної окремо взятої злочинної організації, а потім додаткової ознаки – факту об'єднання злочинних організацій) виявлення співучасників кримінально-протиправної діяльності; виявлення додаткових епізодів кримінально-протиправної діяльності тощо.

Навіть поверхневий погляд на розглядувану проблему свідчить про те, що в криміналістиці відсутня єдність позицій відносно визначення поняття («тактична операція», «тактична комбінація»), яка визначає зміст даного криміналістичного засобу доказування. Окремі науковці наполягають на монопідході («тактична операція», «тактична комбінація»), інша їх частина відстоює позицію про можливість використання і «тактичної операції» і «тактичної комбінації» в науково-практичних дослідженнях, але з різним сенсом даних понять. Ще не склався уніфікований підхід вчених-криміналістів та практиків щодо понятійного та класифікаційного апарату тактичних операцій (комбінацій). Не достатньо відпрацьовані їх правові основи в процесі виявлення, розкриття, розслідування та запобігання злочинам, правомірність і етичність способу доказування. Необхідне чітке обґрунтування проблеми функціональної залежності тактичних операцій (комбінацій) від характеру, стану

та особливостей розслідування, а саме: планування та організації досудового розслідування, впливу цього способу на слідчу ситуацію, інформаційного забезпечення, взаємодії уповноважених оперативних підрозділів, органів, що здійснюють техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування в тактичній операції (комбінації), яка проводиться слідчим (детективом). З нашої точки зору, важливим фактором досягнення запланованої мети тактичної операції (комбінації) є ефективно і повне досудове розслідування кримінальних правопорушень. Через це необхідним є детальне дослідження основ психологічної взаємодії її (операції, комбінації) учасників, а також методів протидії тактичній операції в процесі досудового розслідування з боку зацікавлених осіб. Використання даних теоретичних розробок в практичній діяльності має підвищити ефективність правозастосовної діяльності та якісно покращити рівень протидії злочинності.

Виокремимо наступні ознаки тактичної операції.

1. *Характер завдань*, для вирішення яких застосовуються тактичні операції. Чим він вищий, тим більш складний комплекс дій є потрібним для її вирішення – слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, заходів забезпечення кримінального провадження та інших процесуальних засобів. Крім того, тактична операція завжди спрямована на вирішення слідчих завдань, які не можуть бути вирішені окремими або декількома, але не погодженими слідчими (розшуковими) діями.

Тактична операція – це, насамперед, система дій: слідчих, оперативно-розшукових, негласних, організаційно-процесуальних та ін.

Відповідно до ч. 2 ст. 93 КПК України, сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій, витребування й отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових і фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК України.

Крім того, в переважній більшості випадків після виявлення та вилучення в ході досудового розслідування речових доказів сторона обвинувачення звертається до слідчого судді з клопотанням про накладення арешту на вилучене майно. При тому, відповідно до п. 4 ч. 5 ст. 173 КПК України, у рішенні про накладення арешту на майно слідчий суддя зазначає про заборону, обмеження розпоряджатися або користуватися майном.

Під негласними слідчими (розшуковими) діями слід розуміти різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом (ст. 246 КПК).

Не дивлячись на те, що НС(Р)Д є різновидом слідчих дій, на відміну від інших слідчих (розшукових) дій, їм притаманні такі основні особливості, виокремлені О.П. Бабіковим:

1. Не підлягає розголошенню факт їх проведення. Клопотанням, постановам, ухвалам слідчих суддів, протоколам, дорученням та іншим документам, що складаються під час організації та проведення НС(Р)Д, у більшості випадків присвоюється гриф таємності (ч. 1 ст. 246 КПК). Відтак, порядок їх виготовлення, засекречування, розсекречування, передачі, зберігання та знищення регламентується Законом України «Про державну таємницю».

2. Методи проведення НС(Р)Д регламентуються відомчими наказами, інструкціями, положеннями про структурні підрозділи, що задіяні в організації та проведенні НС(Р)Д, і відносяться до державної таємниці. Розголошення інформації про такі нормативні акти, та їх зміст матиме наслідком кримінальну відповідальність за ст. 328 КК України.

Під методом НС(Р)Д розуміють сукупність організаційних, практичних прийомів, у тому числі із застосуванням технічних засобів, які дозволяють у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством України, отримати інформацію про злочин або особу, яка його вчинила, без її відома.

3. Проводяться у виключних випадках (ч. 2 ст. 246 КПК). Закон забороняє проведення НС(Р)Д, якщо відомості про злочин або особу, яка його вчинила, можливо одержати у інший спосіб, без їх проведення. Зазначена вимога КПК покладає обов'язок на слідчого, прокурора, слідчого суддю обґрунтувати процесуальні рішення, клопотання щодо проведення НС(Р)Д, довести винятковість і необхідність у їх проведенні. Сфера їх застосування у більшості випадків обмежується розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів.

4. Слідчим суддею, уповноваженим на здійснення судового контролю за додержанням прав і свобод людини і громадянина під час проведення НС(Р)Д, є суддя апеляційного суду, а в кримінальних провадженнях, щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, – слідчий суддя Вищого антикорупційного суду (ст. 247 КПК).

5. Відмова слідчого судді у наданні дозволу на проведення НС(Р)Д не підлягає оскарженню (ч. 5 ст. 248, ст. 309 КПК).

6. Проведення НС(Р)Д фіксується виключно складанням відповідних протоколів (ч. 1 ст. 252 КПК). На відміну від інших слідчих дій, де у деяких випадках передбачено можливість обрати форму фіксації (протокол або технічні засоби) на розсуд слідчого, дізнавача чи прокурора, проведення НС(Р)Д фіксується в обов'язковому порядку протоколом, у якому відображається застосування технічних засобів.

7. Прокурор не наділений повноваженнями проводити НС(Р)Д на відміну від інших слідчих та процесуальних дій (ст. 36, ч. 6 ст. 246 КПК).

8. НС(Р)Д, передбачене ст. 263 (зняття інформації з електронних комунікаційних мереж) не проводиться слідчим, а визначеними суб'єктами – спеціально уповноваженими підрозділами Національної поліції, Бюро економічної безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, СБУ та ДБР.

9. НС(Р)Д, передбачене ст. 269-1 КПК України – моніторинг банківських рахунків, проводиться виключно у кримінальних провадженнях, віднесених до підслідності НАБУ або БЕБ [1, с. 30].

Наступним засобом проведення тактичних операцій є оперативно-розшукові заходи, які:

- с підставою проведення є наявність оперативно-розшукової справи;
- є оперативно-розшукові заходи є гласними і негласними;
- застосовуються з метою запобігання вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, запобігання і припинення терористичних актів та інших посягань спеціальних служб іноземних держав та організацій;
- можуть проводитися з метою установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (по тяжких та особливо тяжких злочинах);
- перелік суб'єктів проведення є більш ширшим ніж під час проведення НС(Р)Д.

2. Дії, що утворюють тактичну операцію, повинні бути *погодженими й скоординованими*, проводиться в певній послідовності, відповідно до заздалегідь розробленого плану. Її учасники діють відповідно до плану операції способами взаємодії виконавців, кожний з яких дотримується суворої послідовності й взаємної обумовленості в прийнятті тактичних рішень, підпорядкованих завданням кримінального провадження.

Дії, які утворюють тактичну операцію, повинні бути засновані на законі. Через те, що тактична операція є невід'ємним елементом діяльності щодо виявлення й розслідування кримінальних правопорушень має будуватись відповідно до принципів (засад) кримінального процесу (підзаконних нормативно-правових актів).

3. Однією з істотних ознак тактичної операції є її *мета*. Науковцями висловлено кілька погля-

дів на мету тактичної операції. Мета тактичної операції – виконання певного роду завдань, самостійних у рамках тактичної операції і проміжних стосовно процесу досудового розслідування, наприклад: встановлення будь-якої обставини у кримінальному провадженні; розшук підозрюваного (обвинуваченого), свідка; пошук слідів, речових доказів та інших матеріальних об'єктів, пов'язаних з аналізованим злочином; викриття підозрюваного і встановлення його зв'язків; перевірка отриманих даних тощо.

4. Тактична операція здійснюється під керівництвом слідчого (детектива) та процесуального керівника у кримінальному провадженні. Це положення підтримується як основне більшістю вчених-криміналістів.

Керівництво тактичною операцією – це напрямна діяльність суб'єктів доказування, які здійснюють процесуальні функції досудового розслідування та процесуального керівництва досудовим розслідуванням, яка полягає у визначенні кола прийомів, слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, заходів забезпечення кримінального провадження, які складають тактичну операцію, виконавців запланованих дій та термінів виконання, кола інших суб'єктів, які беруть участь в операції, а також у можливості припинити або призупинити проведення тактичної операції, вносити в неї зміни по ходу проведення. Рішення керівника тактичною операцією є обов'язковими для інших її учасників.

5. У ході реалізації тактичної операції виконуються такі завдання досудового розслідування, які не можуть бути виконані шляхом ізольованого проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, застосування заходів забезпечення кримінального провадження та інших засобів в рамках єдиного тактичного задуму з метою мінімізації тактичного ризику. Тільки їх комплексна реалізація в рамках єдиного тактичного задуму та керівництва відповідно до плану з чітко визначеними суб'єктами, часом, місцем, засобами з метою вирішення таких слідчих задач, які не можуть бути вирішені окремими або навіть декількома, але не погодженими слідчими (розшуковими) діями або НС(Р)Д утворює певну систему в тактичну операцію.

6. Результати аналізу практики дозволяють стверджувати, що майже завжди досудове розслідування злочинів, учинених злочинними спільнотами відбувається в умовах протидії. Тому тактичні операції є інструментом нейтралізації та подолання такої протидії. Відповідно, система методичних рекомендацій має передбачати:

- комплексний характер вирішуваних під час досудового розслідування завдань виявлення,

подолання та нейтралізації протидії досудовому розслідуванню;

- необхідність розробки типових алгоритмів та програм діяльності органів правопорядку щодо подолання та нейтралізації протидії досудовому розслідуванню;

- залучення до участі у вирішенні таких задач співробітників уповноважених оперативних підрозділів, а також суб'єктів, які здійснюють судово-експертне й техніко-криміналістичне забезпечення подолання протидії досудовому розслідуванню;

- забезпечення взаємозв'язку між рекомендаціями щодо виявлення та подолання протидії досудовому розслідуванню та іншими методичними рекомендаціями щодо виявлення, розкриття, розслідування та запобігання окремих видів кримінальних правопорушень.

Таким чином, система криміналістичного забезпечення нейтралізації та подолання протидії досудовому розслідуванню, окрім типових відомостей про неї має складатися з таких елементів:

- системи типових слідчих ситуацій, ускладнених фактором протидії досудовому розслідуванню, алгоритми та програми реалізації їх слідчим (дознавачем);

- систему типових версій, а також порядок їх перевірки;

- рекомендації щодо організації взаємодії слідчого з органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також криміналістичними підрозділами та судово-експертними установами під час подолання протидії досудовому розслідуванню;

- рекомендації щодо забезпечення безпеки та державного захисту учасників кримінального провадження;

- рекомендації щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій в умовах протидії досудовому розслідуванню.

Водночас, обов'язковою ознакою тактичної операції в даних випадках є застосування, поряд із криміналістичними, й кримінальних процесуальних засобів подолання протидії досудовому розслідуванню, до яких можна віднести:

- допит свідка/потерпілого та одночасний допит двох і більше вже допитаних осіб в судовому засіданні слідчим суддею під час досудового розслідування, у т.ч. дистанційно (ч. 1 ст. 225, ч. 2 ст. 232 КПК України);

- впізнання поза візуальним і аудіоспостереженням особи, яку пред'являють для впізнання (ч. 4 ст. 228 КПК України);

- допит/впізнання у режимі відеоконференції в ході досудового розслідування (ст. 232 КПК України) та процесуальні дії у режимі відеокон-

ференції під час судового провадження (ст. 336 КПК України);

- допит у суді свідка, потерпілого, обвинуваченого з використанням технічних засобів з іншого приміщення чи в інший спосіб, що виключає ідентифікацію особи, у разі потреби – зі створенням акустичних перешкод (ч. 9 ст. 352, ч. 2 ст. 353, ч. 3 ст. 351 КПК України);

- допит свідка за відсутності певного допитаного свідка (п. 5 ст. 352 КПК України);

- допит особи, яка перебуває за кордоном, за допомогою відеоконференції або телефонної конференції в порядку міжнародної правової допомоги (ст. 567 КПК України);

- відсторонення від посади службової особи, яка в силу службового становища може чинити тиск на особу, взяту під захист (ст. 154 КПК України – щодо підозрюваного чи обвинуваченого);

- запобіжні заходи у вигляді домашнього арешту або тримання під вартою (ст. 176, п. 3 ч. 1 ст. 177 КПК України – щодо підозрюваного чи обвинуваченого);

- покладення слідчим суддею, судом певних обов'язків на особу, при обранні їй запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою (не відлучатися з певного населеного пункту, утримуватися від спілкування з конкретною особою, не відвідувати певні місця, носити електронний засіб контролю тощо (ч.ч. 5, 6 ст. 194 КПК України);

- аудіо- і відеоконтроль особи, місця, спостереження за особою або місцем, арешт, огляд і виїмка кореспонденції, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж і електронних інформаційних систем, обстеження публічно недоступних місць, житла, іншого володіння особи, установа місця перебування радіоелектронного засобу тощо (ст.ст. 258, 267-270 КПК України).

Крім того, до таких заходів можуть бути віднесені:

- виділення матеріалів кримінального провадження щодо однієї із осіб, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні злочину й погодилась на угоду (ч. 8 ст. 469, ч. 3 ст. 217 КПК України);

- ненадання доступу до матеріалів кримінального провадження щодо застосування заходів безпеки або видалення таких відомостей з матеріалів кримінального провадження (ч. 1 ст. 221 та ч. 5 ст. 290 КПК України).

Додатковими процесуальними гарантіями забезпечення безпеки для учасників кримінального провадження в Україні є низка положень КПК України:

- зобов'язання будь-якої особи, якій надано доступ до інформації про приватне життя, запобігати її розголошенню (ч. 4 ст. 15 КПК України);

- заборона незаконного розголошення відомостей досудового розслідування (ст. 222 КПК України);

- заборона надання стороні захисту для ознайомлення і відкриття матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві (ч. 1 ст. 221, ч. 5 ст. 290, ч. 3 ст. 317 КПК України).

Специфіка проведення слідчих (розшукових) дій при досудовому розслідуванні кримінальних проваджень про злочини, учинені злочинними спільнотами, визначається необхідністю врахувати встановлені в криміналістиці закономірні для протидії розслідуванню обставини:

- можливе знання підозрюваними механізму та системи роботи органів розслідування, а також особливості техніко-криміналістичного й судово-експертного забезпечення досудового розслідування;

- як правило, детально розроблену лінію поведінки та взаємозалежність показань учасників злочинної спільноти;

- можливий витік інформації по кримінальному провадженню;

- фінансову та моральну підтримку осіб, які надають неправомірний вплив;

- високу активність у наданні протидії досудовому розслідуванню з боку свідків та потерпілих як результат впливу на них із боку зацікавлених осіб, оскільки побоювання з приводу реалізації загрози з їх боку набагато серйозніші побоювань каральної функції кримінального закону за відмову або дачу неправдивих показань.

Заходи подолання протидії розслідуванню злочинів, учинених злочинними спільнотами у рамках проведення слідчих (розшукових) дій як складових елементів відповідних тактичних операцій можна об'єднати в дві групи:

- 1) загальні заходи, характерні для більшості слідчих (розшукових) дій;

- 2) спеціальні заходи – для кожної окремої слідчої (розшукової) дії окремо.

До *першої* групи заходів слід віднести:

- використання засобів аудіо-, відеозапису, яке дозволяє більш об'єктивно й повно зафіксувати як вербальну, так і матеріально відображувану інформацію; відобразити обстановку проведення слідчої дії, виключивши припущення зацікавлених осіб про вплив на його учасника з метою отримання «необхідної» слідчому інформації; наочно представити показання в суді; отримати в розпорядження слідства зразки голосів підозрюваних, від дачі яких у рамках відповідної слідчої дії вони можуть відмовитись; мінімізувати потребу зацікавлених осіб та впливу на джерело інформації, яка доволі повно та наочно вже подана в матеріалах кримінального прова-

дження. З метою нейтралізації протидії досудовому розслідуванню рекомендується застосувати автоматизовані цифрові системи виміру й розрахунку різних параметрів подій, а також інші носії криміналістично значущої інформації, що об'єктивізують картину кримінального правопорушення;

1) участь понять про проведенні слідчих (розшукових) дій;

2) використання даних правоохоронних органів (даних обліково-реєстраційних систем, оперативних підрозділів);

3) комплексне використання спеціальних знань у проведенні слідчих (розшукових) дій (залучення групи спеціалістів різного фаху та спеціалізації);

4) процесуально грамотна побудова тактики спілкування із захисником, яка передбачає: попередження про недопустимість розголошення втручання в процедуру слідчої (розшукової) дії без дозволу слідчого; занесення в протокол фактів ігнорування законних вимог слідчого та порушень професійної етики тощо [3].

Спеціальні заходи подолання протидії розробляються з урахуванням особливостей організації й тактики проведення кожної слідчої (розшукової) дії в її рамках, наприклад: за необхідності обмеження можливості стороннім особам спостерігати за ходом слідчої (розшукової) дії (фіксація поведінки особи, яка перешкоджає слідчій дії, спроби обміну інформацією тощо).

Висновки. Проведене дослідження дає змогу зробити висновки про те, що ознаками тактичних операцій як криміналістичних категорій, що застосовуються під час досудового розслідування злочинів, учинених злочинними спільнотами є:

- характер завдань, для вирішення яких вони застосовуються, чим він вищий, тим більш складний комплекс дій є потрібним для її вирішення;

- дії, що утворюють тактичну операцію, повинні бути погодженими й скоординованими, проводитися в певній послідовності відповідно до заздалегідь розробленого плану;

- мета, тактичної операції, яка вирішує наступні завдання: пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена ст.ст. 255, 255-1, 255-2, 255-3 КК України, затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення та вирішення питання про притягнення до кримінальної відповідальності «злодіїв у законі» (і прирівняних до них суб'єктів злочинного впливу), а також учасників злочинних спільнот та осіб, причетних до створення та функціонування злочинних спільнот; виявлення предмета посягання, який приховується; доказування вчинення криміналь-

ного правопорушення злочинною спільнотою (доведення кримінально-правової ознаки кожної окремо взятої злочинної організації, а потім додаткової ознаки – факту об'єднання злочинних організацій) виявлення співучасників кримінально-протиправної діяльності; виявлення додаткових епізодів кримінально-протиправної діяльності тощо;

- тактична операція здійснюється під керівництвом слідчого (детектива) та процесуального керівника у кримінальному провадженні;

- в процесі реалізації тактичної операції виконуються такі завдання досудового розслідування, які не можуть бути виконані шляхом ізольованого проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, застосування заходів забезпечення кримінального провадження та інших засобів в рамках єдиного тактичного задуму з метою мінімізації тактичного ризику. Тільки їх комплексна реалізація в рамках єдиного тактичного задуму та керівництва відповідно до плану з чітко визначеними суб'єктами, часом, місцем, засобами з метою вирішення таких слідчих задач, які не можуть бути вирішені окремими або навіть декількома, але не погодженими слідчими (розшуковими) діями або НС(Р)Д утворює певну систему в тактичну операцію;

- результати аналізу практики дозволяють стверджувати, що майже завжди досудове розслідування злочинів, учинених злочинними спільнотами відбувається в умовах протидії. Тому тактичні операції є інструментом нейтралізації та подолання такої протидії за допомогою таких заходів:

а) загальних: процесуально грамотна побудова тактики спілкування із захисником, яка передбачає: попередження про недопустимість розголошення втручання в процедуру слідчої (розшукової) дії без дозволу слідчого; занесення в протокол фактів ігнорування законних вимог слідчого та порушень професійної етики тощо;

б) спеціальних, які розробляються з урахуванням особливостей організації й тактики проведення кожної слідчої (розшукової) дії в її рамках.

Таким чином, тактична операція – це система об'єднаних єдиним тактичним задумом, здійснюваних на підставі єдиного плану слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій, кримінальних процесуальних, інформаційних, організаційно-технічних та інших заходів забезпечення її проведення з метою вирішення конкретного завдання досудового розслідування з метою прийняття відповідних процесуальних рішень.

Література

1. Бабіков О.П. Негласні слідчі (розшукові) дії: теорія і практика / Наук.-дослід. ін-т публіч. права. Київ: Норма права, 2021. 434 с.
2. Бондар В.С., Ріпа Ф.В. Взаємодія органів досудового розслідування з підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність у виявленні та розслідуванні колабораційної діяльності в ідеологічній та культурно-освітній сферах. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 461-466.
3. Бондар В.С., Солодовніков А.Г., Є.В. Дехтярьов. Розслідування розбоїв, вчинених організованими групами. Навчально-методичний посібник, 2014. 276 с.
4. Вознюк А. А., Дудоров О. О., Чернявський С. С. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою (статті 255, 255-1, 255-2, 255-3, 256 Кримінального кодексу України): науково-практичний коментар. Київ: Норма права, 2021. 130 с.
5. Вознюк А., Дудоров О. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою: аналіз законодавчих новел. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2021: Альманах наукових праць* / за ред. проф. Є. Л. Стрельцова, проф. О. В. Козаченка, PhD О. М. Мусиченко. Миколаїв: МПП НУ ОЮА, 2021. С. 21-31.
6. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Кримінально-правова протидія діяльності організованих злочинних об'єднань: аналіз законодавчих новел, визначення перспектив. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2022. № 2. С. 152-167.
7. Дудоров О.О. Кримінально-правові проблеми сучасної України (вибрані праці). Київ: Ваїте, 2022. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою: аналіз законодавчих новел. С. 70-76.
8. Журавель, В.А. (2016). Тактичні операції в системі криміналістичних засобів протидії злочинності. Вибрані твори. Харків: Вид. агенція «Апостіль».
9. Карабанов Д.О. Поняття тактичної операції як комплексного криміналістичного засобу. *Право і суспільство*. 2011. № 4. С. 200-207.
10. Ларкін М.О. Тактичні операції під час розслідування злочинів, що вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань). *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 4 (29). Том. 1. С. 189-192.
11. Пчеліна О. Тактичні операції під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності. *Підприємство, господарство, право*. 2017. № 3. С. 290-294.
12. Тертишник В.М. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Вид. 19-те, доповн. і перероб. Київ: Алерта, 2022. 1128 с.
13. Шевчук В.М. Роль типових тактичних операцій у розробленні криміналістичних методик. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Т. 19 / голов. ред. Ю. В. Цуркан-Сайфуліна; МОН України, НУ «ОЮА». Одеса: Гельветика, 2017. С. 437-444.
14. Шевчук В.М. Тактико-криміналістичні комплекси в теорії криміналістики та практиці протидії злочинності: проблеми, дискусії, новації. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2019. № 20. С. 27-44.
15. Шевчук, В. (2021). Сучасні проблеми формування криміналістичної теорії тактичних операцій. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. С. 66-72.

Анотація

Бондар В. С. Тактична операція як криміналістична категорія: сутність та зміст застосування під час розслідування злочинів, вчинених злочинними спільнотами. – Стаття.

Статтю присвячено аналізу ознак тактичної операції як криміналістичної категорії, визначенню її сутності, а також змісту застосування під час розслідування злочинів, учинених злочинними спільнотами, до яких відносяться:

- характер завдань, для вирішення яких вони застосовуються, чим він вищий, тим більш складний комплекс дій є потрібним для її вирішення;

- дії, що утворюють тактичну операцію, повинні бути погодженими й скоординованими, проводиться в певній послідовності відповідно до задалегідь розробленого плану;

- мета, тактичної операції, яка вирішує наступні завдання: пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена ст.ст. 255, 255-1, 255-2, 255-3 КК України, затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення та вирішення питання про притягнення до кримінальної відповідальності «злочинців у законі» (і притягнення до них суб'єктів злочинного впливу), а також учасників злочинних спільнот та осіб, причетних до створення та функціонування злочинних спільнот; виявлення предмета посягання, який приховується; доказування вчинення кримінального правопорушення злочинною спільнотою (доведення кримінально-правової ознаки кожної окремо взятої злочинної організації, а потім додаткової ознаки – факту об'єднання злочинних організацій) виявлення співучасників кримінально-протиправної діяльності; виявлення додаткових епізодів кримінально-протиправної діяльності тощо;

- тактична операція здійснюється під керівництвом слідчого (детектива) та процесуального керівника у кримінальному провадженні;

- в процесі реалізації тактичної операції виконуються такі завдання досудового розслідування, які не можуть бути виконані шляхом ізольованого проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, застосування заходів забезпечення кримінального провадження та інших засобів в рамках єдиного тактичного задуму з метою мінімізації тактичного ризику. Тільки їх комплексна реалізація в рамках єдиного тактичного задуму та керівництва відповідно до плану з чітко визначеними суб'єктами, часом, місцем, засобами з метою вирішення таких слідчих задач, які не можуть бути вирішені окремими або навіть декількома, але не погодженими слідчими (розшуковими) діями або НС(Р)Д утворює певну систему у тактичну операцію;

- результати аналізу практики дозволяють стверджувати, що майже завжди досудове розслідування злочинів, учинених злочинними спільнотами відбувається в умовах протидії. Тому тактичні операції є інструментом нейтралізації та подолання такої протидії за допомогою таких заходів:

- а) загальних: процесуально грамотна побудова тактики спілкування із захисником, яка передбачає попередження про недопустимість розголошення втручання в процедуру слідчої (розшукової) дії без дозволу слідчого; занесення в протокол фактів ігнорування законних вимог слідчого та порушень професійної етики тощо;

б) спеціальних, які розробляються з урахуванням особливостей організації й тактики проведення кожної слідчої (розшукової) дії в її рамках.

Сформульовано визначення тактичної операції, як системи об'єднаних єдиним тактичним задумом, здійснюваних на підставі єдиного плану слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій, кримінальних процесуальних, інформаційних, організаційно-технічних та інших заходів забезпечення її проведення з метою вирішення конкретного завдання досудового розслідування з метою прийняття відповідних процесуальних рішень.

Ключові слова: досудове розслідування, злочинна спільнота, тактична операція, слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії.

Summary

Bondar V. S. The tactical operation as a forensic category: the essence and content of application during the investigation of crimes committed by criminal communities. – Article.

The article is devoted to the analysis of the features of a tactical operation as a forensic category, the definition of its essence, as well as the content of its application during the investigation of crimes committed by criminal communities, which include:

- the nature of the tasks for the solution of which they are used, the higher it is, the more complex set of actions is required for its solution;

- actions forming a tactical operation must be agreed and coordinated, carried out in a certain sequence according to a plan developed in advance;

- the purpose of a tactical operation, which solves the following tasks: finding and recording factual data about the illegal actions of individuals and groups, the responsibility for which is provided for in Art. 255, 255-1, 255-2, 255-3 of the Criminal Code of Ukraine, the detention of persons who have committed a criminal offense and the resolution of the issue of bringing to criminal responsibility "thieves in law" (and subjects of criminal influence equated to them), as well as members of criminal communities and persons involved in the creation and functioning of criminal communities; detection of the object of encroachment, which is hidden; proving the commission of a criminal offense by a criminal community (proving the criminal-legal sign of each individual criminal organization, and then an additional sign – the fact of the association of criminal organizations) identifying accomplices of criminal and illegal activity; detection of additional episodes of criminal activity, etc.;

- a tactical operation is carried out under the leadership of an investigator (detective) and a procedural manager in criminal proceedings;

- in the process of implementing a tactical operation, the following pre-trial investigation tasks are performed, which cannot be performed by conducting investigative (search) actions in isolation, covert investigative (search) actions, operational and investigative measures, the use of measures to ensure criminal proceedings and other means within the framework of a single tactical operation designed to minimize tactical risk. Only their complex implementation within the framework of a single tactical plan and management in accordance with the plan with clearly defined subjects, time, place, means in order to solve such investigative tasks that cannot be solved by individual or even several, but not agreed investigators (detectives) actions or SI(R)A forms a certain system into a tactical operation;

- the results of the analysis of practice allow us to state that almost always the pre-trial investigation of crimes committed by criminal communities takes place in conditions of opposition. Therefore, tactical operations are a tool to neutralize and overcome such countermeasures with the help of the following measures:

- a) general: procedurally competent construction of communication tactics with the defense attorney, which includes: a warning about the inadmissibility of disclosure of interference in the investigative (search) procedure without the permission of the investigator; recording in the protocol the facts of ignoring the legal requirements of the investigator and violations of professional ethics, etc.;

- b) special ones, which are developed taking into account the peculiarities of the organization and the tactics of conducting each investigative (search) action within its framework.

The definition of a tactical operation is formulated as a system of united by a single tactical plan, carried out on the basis of a single plan of investigative (search) actions, operational-search actions, covert investigative (search) actions, criminal procedural, informational, organizational and technical and other measures to ensure it carrying out a pre-trial investigation for the purpose of solving a specific task in order to make appropriate procedural decisions.

Key words: pre-trial investigation, criminal community, tactical operation, investigative (detective) actions, covert investigative (detective) actions.